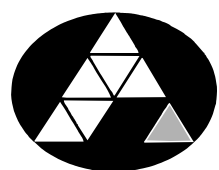

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Reima Laakkonen

NUORTEN SÄÄSTÄMINEN JA SIJOITTAMINEN

Opinnäytetyö
Joulukuu 2011

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2011
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6800

Tekijä
Reima Laakkonen

Nimeke
Säästämisen ja sijoittamisen kyselytutkimus nuorille

Toimeksiantaja
Joensuun Seudun Osuuspankki

Tiivistelmä

Säästämällä tarkoitetaan pidemmän ajanjakson kuluessa jonkin suuruuden rahasumman laittamista talteen säännöllisesti. Sijoittaminen on sitä, kun säästetyt varat laitetaan tuottamaan eli kasvamaan korkoa. Koska nuorten elämäntilanne on muun muassa opiskelujen vuoksi erilainen kuin vanhempien aikuisten, on rahan säästäminen ja sijoittaminen heillä usein hankalaa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa nuorten säästämisen ja sijoittamisen tottumuksia ja tietämystä. Tutkimus rajattiin käsittelemään ainoastaan 18–24-vuotiaita opiskelijanuoria. Toimeksiantajana toimi Joensuun Seudun Osuuspankki.

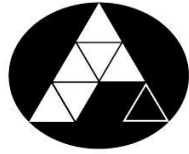
Opinnäytetyö toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena. Kyselylomake sisälsi suljettuja ja monivalintakysymyksiä sekä yhden avoimen kysymyksen. Tutkimus toteutettiin jakamalla kyselylomakkeita Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoululla 18–24-vuotiaille opiskelijoille. Täytettyjä kyselylomakkeita saatiin 55, ja nämä analysoitiin Microsoft Office Excel-taulukko-ohjelmalla.

Tulokset osoittivat, että suurin osa nuorista säästää omaa asuntoa varten, mutta ei tiedä, mitä ASP-tili tarkoittaa. Tulokset osoittivat myös, että harvoilla nuorilla on rahaa osakkeissa, eivätkä he ole tehneet sijoittajakuvan kartoitusta. Johtopäätöksinä voidaan todeta, että pankin kannattaisi mainostaa nuorille ASP-tiliä ja muita asunnon hankintaan liittyviä säästämismahdollisuuksia sekä sijoittajakuvan kartoituksen tekemistä. Työn jatkokehitysmahdollisuutena on kyselyn laajentaminen käsittelemään myös muita ikäryhmiä.

Kieli
suomi

Sivuja 32
Liitteet 1
Liitesivumäärä 3

Asiasanat
säästäminen, sijoittaminen, nuoret

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
December 2011
Degree Programme of Business
Economics
Karjalankatu 3
FIN 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. (013) 260 6800

Author
Reima Laakkonen

Title
A Survey on young people saving and investments

Commissioner
Joensuun Seudun Osuuspankki

Abstract

Saving means putting some money aside during a longer period of time. Investment, on the other hand, means that the saved money is making profit and accruing interest. Because young people have a different life situation than adult's, their saving and investing is usually difficult.

The aim of the thesis was to survey young people's saving and investment behavior. The study was limited to only 18–24-years-old students. This thesis was commissioned by Joensuun Seudun Osuuspankki.

This study was carried out as a quantitative survey. The questionnaire included structured and multiple choice questions, and one open-ended question. The study was executed by distributing questionnaires among students of North Karelia University of Applied Sciences. There were 54 respondents. Their replies were analyzed with Microsoft Office Excel -program.

According to the results, most young people are saving for their own apartment but do not know what an HSP-account (housing saving account) means. The results also show that only a few young people have invested in shares and they have not done their investment profile. It was concluded that the bank should advertise its HSP-account and other housing saving- methods, as well as investment profiles to young people. This study could be further developed to cover other age groups.

Language
Finnish

Pages 32
Appendices 1
Pages of Appendices 3

Key words
saving, investing, young

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	5
2	Säästäminen.....	6
2.1	Pankkitalletus.....	6
2.2	ASP-tili.....	7
2.3	Eläkevakuutus.....	8
2.4	Sijoitus- ja säästövakuutus.....	8
3	Sijoittaminen.....	9
3.1	Osakesijoittaminen.....	9
3.2	Sijoitusrahastot.....	10
3.2.1	Korkorahastot.....	10
3.2.2	Osakerahastot.....	11
3.2.3	Yhdistelmärahastot.....	12
3.3	Sijoitussuunnitelma ja sijoittajakuvan kartoitus.....	12
3.4	Sijoittajan riskinsietokyky.....	13
3.5	Sijoituskohteen riski ja sen mittari.....	14
3.6	Sijoituskohteen tuotto.....	14
4	Nuoret ja heidän elämäntilanteensa.....	16
5	Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävä.....	17
6	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	17
7	Toteutus.....	18
8	Tulokset.....	19
9	Pohdinta.....	25
9.1	Johtopäätökset.....	25
9.2	Työn luotettavuus.....	26
9.3	Työn eettisyys.....	29
9.4	Oma oppimisprosessi.....	30
9.5	Työn hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet.....	31
	Lähteet.....	32

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

1 Johdanto

Säästämällä tarkoitetaan pidemmän ajanjakson kuluessa jonkin suuruisen rahasumman laittamista talteen säännöllisesti (Hultkranz & Masalin 2007, 48). Säästäminen on sitä, että menojenkin jälkeen jää vielä rahaa jäljelle. Säästää voi muun muassa tilille, säästölippaaseen tai vaikkapa säästövakuutuksina. (Hämäläinen 2005, 15.)

Sijoittaminen on sitä, kun säästetyt varat laitetaan tuottamaan eli kasvamaan korkoa. Siksi sijoittaminen voidaan aloittaa vasta silloin, kun rahaa on säästössä. (Hämäläinen 2005, 15.) Sijoittamisen tavoitteena on kasvattaa varallisuutta (Anderson & Tuhkanen 2004, 17).

Nuorten elämäntilanne on erilainen kuin vanhempien aikuisten. Yleensä nuoret opiskelevat, ja nykypäivänä töitäkin on melko vaikea saada. Tämän vuoksi nuorille rahan säästäminen ja sijoittaminen on hankalaa, lähes mahdotonta. (Jarasto & Sinervo 1999, 78–79.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa nuorten säästämisen ja sijoittamisen tottumuksia kvantitatiivisen kyselytutkimuksen avulla. Työ rajattiin käsittelemään ainoastaan 18–24 -vuotiaita nuoria ja säästämisen ja sijoittamisen osalta vain yleisimpiä muotoja. Kyselytutkimus toteutettiin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoululla Wärtsilän, Sirkkalan ja Tikkarinteen kampuksilla, joissa kyselylomakkeet jaettiin. Tulokset analysoitiin Microsoft Office Excel-taulukko-ohjelmalla. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Joensuun Seudun Osuuspankki, ja tutkimuksen tuloksista saatiin tietoa Joensuun Seudun Osuuspankille nuorten säästämis- ja sijoittamismahdollisuuksien kehittämiseen.

2 Säästäminen

Säästäminen on sitä, kun menojen jälkeen jää vielä rahaa jäljelle. Siksi säästäminen on mahdollista vain silloin, jos tulot ovat suuremmat kuin menot. Säästäminen tarkoittaa sitä, että pidemmän ajanjakson kuluessa jonkin suuruinen rahasumma laitetaan talteen säännöllisesti esimerkiksi pankkitalletuksena tai eläkevakuutuksena. Säästämisen ja vaurastumisen vauhtiin pääseminen helpottuu, kun säästäminen aloitetaan suunnitellusti heti. (Hultkranz & Masalin 2007, 48, Hämäläinen 2005, 15, Puttonen & Kivisaari 1998, 15.)

2.1 Pankkitalletus

Pankkitalletus on suomalaisten suosima sijoitusmuoto, joka on todella turvallinen muoto säästää rahaa. Pankkitalletus on rahan lainaamista pankille joksikin aikaa, eli niin sanottua lyhytaikaista sijoittamista. Talletusten erikoispiirteenä on pankin antama pääomaturva. (Hultkranz ym. 2007, 176–178.) Se tarkoittaa sitä, että valtio takaa 100 000 euroa tallettajaa ja pankkia kohti, jos pankki menee konkurssiin (Osuuspankki 2011a). Pankkitalletuksille ominaista on se, että niissä on pienempi korko kuin useimmissa muissa sijoitusmuodoissa (Anderson & Tuhkanen 2007, 167).

Pankit tarjoavat erilaisia tilejä asiakkailleen heidän tarpeidensa mukaan. Tarjolla on käyttö-, säästö-, sijoitus- ja määräaikaistilejä. Tärkeimmät pankin antamat ehdot tiliin määrittelevät sen, millaista korkoa rahoilleen saa, kuinka suuren summan pankki haluaa henkilön tallettavan ja miten kauan rahojen tulee olla talletettuna. Eroja tileissä on muun muassa nosto-oikeuksissa ja koron määrittelyissä. Pankkitalletusten hyvä puoli on, että talletuksen ehdoista voi neuvotella pankin kanssa. (Hultkranz ym. 2007, 176–178, Anderson & Tuhkanen 2004, 167.)

Pankkitalletuksissa korko määräytyy yleensä sen mukaan, miten paljon tiliä käytetään. Maksuliikennetilissä korko on olematon. Tällä hetkellä se on esimerkiksi Osuuspankissa 0,25 prosenttia. Säästötileissä korko on hieman suurempi, ja korko on talletusmäärän

mukaan porrastettu. Määräaikaistileissä korko on kiinteä, ja se määräytyy ajankohdan markkinakorkojen mukaan. Koron määrään vaikuttaa myös talletusajan pituus sekä talletussumma. Säästötileillä on usein myös joitakin nostorajoituksia, eli esimerkiksi rahaa voi nostaa tililtä vuoden aikana maksutta neljä kertaa ja seuraavista nostoista peritään tietty summa tai nostoprovisiota. Pankkitalletuksissa huono puoli on se, jos tarvitsee rahoja ennen pankin kanssa sovittua talletusjakson päättymistä. Tällöin voi menettää jopa koko talletuskoron. (Hultkranz ym. 2007, 177–178, Anderson ym. 2004, 167.)

2.2 ASP-tili

Alkupääoman säästäminen on hyvä tapa päästä kiinni ensi-asuntoon. Omaa ensiasuntoa varten säästäville on pankeilla tarjota ASP-tili. ASP-tili on asuntosäästöpalkkiotili, joka täyttää lain kaikki ehdot. ASP-tili on tarkoitettu 18–30 -vuotiaille nuorille ensi-asunnon säästäjille. Vaikka toinen rekisteröidyssä parisuhteessa tai aviossa olevista puolisoista olisikin täyttänyt jo 31 vuotta, on pariskunnalla mahdollista aloittaa ASP-tallettaminen. Asuntosäästöpalkkiotili on edellytyksenä valtion ASP-korkotukilainalle. ASP-tilille tulee tallettaa vähintään 10 prosenttia asunnon kauppahinnasta. (Osuuspankki Intra 2011.)

Asuntosäästöpalkkiotiliin liittyy muutamia ehtoja, joista sovitaan tarkemmin asuntosäästösopimuksen teon yhteydessä omassa pankissa. Näitä ovat talletuserien lukumäärä, talletustavoitteet ja talletusaika. ASP-talletuksissa on myös ehtona, että talletusten määrän tulee olla vähintään 150 euroa ja enintään 3000 euroa vuosineljänneksittäin. Pienin kertatalletus on 30 euroa ja vuosineljännes talletus voidaan tehdä yhdessä tai useammassa erässä. ASP-tilillä säästöaika on vähintään kaksi vuotta, koska tilille on talletettava vähintään kahdeksana vuosineljänneksenä. Enimmäisaikaa tallettamiselle ei ole. ASP-tililtä saa talletuskorkoa ja lisäkorkoa, jotka molemmat ovat verovapaata tuloa ja lisäksi Osuuspankin etuasiakkaille ja jäsenille talletuspääoma kerryttää bonuksia. (Osuuspankki Intra 2011.)

2.3 Eläkevakuutus

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen suosio on kasvanut merkittävästi. Jokaisen vuoden ansioista kertyy työeläkettä uuden eläkesäännön mukaan 1,5 prosenttia. Työeläkkeen määrään vaikuttaa ansaitut vuosiansiot ja ikäsidonnainen karttumisprosentti. Eläkesäästämisen tarkoituksena on suurentaa lakisääteistä eläketurvaa tai mahdollistaa aikaisemmin eläkkeelle siirtyminen. Eläke lasketaan henkilön koko työuran ajalta ansaituista ansioista ja yrittäjän työtulosta. Jos on ollut poissa osan työssäoloajasta, kannattaa eläketurvaa täydentää. (Kallunki, Martikainen & Niemelä 2007, 129.)

Eläkevakuutus voi perustua joko sijoitussidonnaiseen osaan tai laskuperustekorkoon ja asiakashyvitykseen. Koska yleensä eläkevakuutuksissa säästöaika on pitkä, kannattaa tuotto sitoa paremman tuoton omaavaan sijoituskohteeseen, joka antaa parhaimmassa tapauksessa osakemarkkinoiden tuoton. Vakuutusyhtiöt perivät kuluja eläkevakuutuksen hoidosta, joten myös tämän syyn takia on yleensä perusteltua valita hieman korkeampaa tuottoa antavia sijoituskohteita. Matalatuottoisten sijoituskohteiden tuotot saattavat jopa jäädä pienemmiksi kuin vakuutusyhtiön perimät kulut. Eläkevakuutuksissa paremman eläketurvan lisäksi on myös se hyöty, että se on vähennyskelpoinen henkilön verotuksessa. Edellytyksenä vähennyskelpoisuudelle on, että eläke aloitetaan 62-vuotiaana tai myöhemmin. Suurin hyöty eläkevakuutuksessa on oikeastaan juuri eläkemaksujen vähennyskelpoisuus, sillä vakuutusyhtiöiden perimät kulut ovat nykyään todella korkeat. (Kallunki ym. 2007, 129–130.)

2.4 Sijoitus- ja säästövakuutus

Sijoitus- ja säästövakuutus ovat takuutuottoisia säästämisen muotoja, joiden tuotto määräytyy laskuperustekorona ja vakuutusyhtiöiden vuosittain määrättävän asiakashyvityksen perusteella. Vuonna 2005 laskuperustetuotto oli 2,5 prosenttia, joka vastaa lyhyiden markkinasijoitusten tuottoa. Asiakashyvityksen maksun jälkeen tuotto voi nousta jopa joukkolainojen tasolle. Säästövakuutukset tuottavat yleensä paremmin kuin normaalit pankkitalletukset eikä niihin liity takaisinmaksusuoja, jos vakuutusyhtiö ei kykene suoriutumaan maksuistaan. (Kallunki ym. 2007, 130–131.)

Vakuutusyhtiöiden vuosittain vahvistama asiakashyvytys riippuu vakuutusyhtiön sijoitustoiminnan onnistumisesta. Asiakashyvytys pyritään pitämään mahdollisimman tasaisena vuodesta toiseen. Vakuutusyhtiöt jättävät hyvinä vuosina osan sijoituksista heikompien vuosien varalle niin sanottuun vakavaraisuuspuskuriin. (Kallunki ym. 2007, 131.)

Tyypillinen ominaisuus säästö- ja sijoitusvakuutuksille on se, että ne ovat määräaikaista sijoituksia. Sijoitus tehdään joko kertamaksuna tai jatkuvina säästöinä. Lisäsijoituksia jatkusäästölisiin sopimuksiin voi tehdä milloin itse haluaa. Sijoittaja saa ohjata sijoituksiaan itse valitsemiinsa kohteisiin tai siirrellä kertyneitä varoja rahastoista toisiin. Vakuutuksen ottaja valitsee yleensä säästö- tai sijoitusvakuutukselleen edunsaajan kuoleman varalle. Tätä liitosta kutsutaan kuolemanvaraturvaksi. (Kallunki ym. 2007, 131.)

3 Sijoittaminen

Sijoittaminen on sitä, kun säästetyt varat laitetaan tuottamaan eli kasvamaan korkoa. Siksi sijoittaminen voidaan aloittaa vasta silloin, kun rahaa on säästössä. (Hämäläinen 2005, 15.) Sijoittamisen tavoitteena on kasvattaa varallisuutta (Anderson & Tuhkanen 2004, 17). Sijoittaminen kannattaa aloittaa korkeatuottoisista tuotteista eli osakkeista, koska kymmenien vuosien aikana osakkeilla on korjata mahdollinen voimakaskin kurssilasku (Puttonen & Kivisaari 1998, 31).

3.1 Osakesijoittaminen

Osakesijoittaminen eli pörssisijoittaminen on sijoittamista pörssissä noteerattuihin yhtiöihin. Pörssi on sähköinen markkinapaikka, jossa osakkeilla käydään kauppaa päivittäin. Suurin osa pörssikaupasta käydään ammattilaisten välillä. Mitä isompi yhtiö on, sitä vilkkaampaa on kaupankäynti. Juuri kaupankäyntimahdollisuus tarjoaa pörssiyhtiön omistajalle edun verrattuna listaamattoman yhtiön omistajaan. Sijoittaja voi luopua

osakkeesta milloin tahansa sen hetkiseen markkinahintaan. Haittapuolena on puolestaan listayhtiöiden korkeampi osinkoverotus. (Elo 2008.)

Arvopaperikauppiat ja -välittäjät sekä sijoittajat käyvät kauppaa maailmanlaajuisilla osakemarkkinoilla. Osake on osuus osakeyhtiöstä. Yrityksen omistajia ovat kaikki osakkeen omistajat, jotka samalla omistusten kautta osallistuvat yrityksen liiketoiminnan riskeihin sekä mahdollisiin tuottoihin. Yrityksen hyvä menestys markkinoilla hyödyttää myös sijoittajaa nousevien osakehintojen kautta. (Anderson & Tuhkanen, 119.) Jos käy todella huonosti ja yritys ajautuu konkurssiin, ei osakkeenomistaja kuitenkaan joudu maksamaan yrityksen velkoja. Sijoituksen riski rajoittuu siis sijoittamaan pääomaan eli osakkeen arvo voi pahimmassa tapauksessa laskea nolnaan. (Elo 2008.)

3.2 Sijoitusrahastot

Sijoitusrahasto on asunnon, metsän tai osakkeen kaltainen sijoituskohte, mutta se sisältää oikeasti monia sijoituskohteita: korkopapereita, osakkeita ja esimerkiksi raaka-aineita, kuten kultaa. Sijoituskohteet on koottu ihmisille valmiiksi yhteen, josta jokainen voi valita itselleen sopivan vaihtoehdon. Sijoitusrahastoista joutuu maksamaan hieman ylimääräistä palkkiota, koska joku ammattilainen varainhoitaja on koonnut ne valmiiksi ihmisille. Palkkio on kuitenkin pieni hinta siitä, että sijoituksesi on hyvin hoidettu ja sinun ei välttämättä tarvitse itse hallita kaikkia sijoittamisen hienouksia. (Möttölä 2008, 19.)

Sijoitusrahastot ovat joustavia sijoituskohteita ja ne sopivat hyvin myös aloitteleville sijoittajille. Niitä voi ostaa pienemmilläkin summilla ja tarpeen tullen niistä pääsee eroon vaivattomasti. Oman rahaston arvon näkee päivittäin sentin tarkkuudella. Rahastoja on tarjolla jokaiseen elämäntilanteeseen sopivia. (Möttölä 2008, 16.)

3.2.1 Korkorahastot

Korkorahastoilla tarkoitetaan rahastoja, jotka sijoittavat varansa korkoa tuottaviin arvopapereihin. Näitä arvopapereita ovat joukkovelkakirjalainat, jotka ovat yritysten ja jul-

kisyhteisöjen liikkeelle laskemia. Sijoittamisen muotona korkorahastot ovat melko vaakaasti tuottavia. (Kallunki ym. 2007, 133.)

Sijoituskohteina olevien joukkolainojen maturiteetti eli laina-aika on korkorahastojen sijoituspolitiikan keskeisin erottava tekijä. Lyhyen koron rahastot sijoittavat joukkolainoihin, joiden maturiteetti on yleensä vain joitakin kuukausia. Lyhyen koron rahastot eli rahamarkkinarahastot ovat riskiltään lähellä pankkitalletuksia. Keskipitkän koron rahastot sijoittavat lainoihin, joiden maturiteetti vaihtelee yhdestä kahteen vuoteen. Pitkän koron rahastoissa laina-aika on sanansa mukaisesti suhteellisen pitkä eli useita vuosia. Lainajan pituus kertoo suhteellisen hyvin myös rahastoon liittyvän riskin suuruuden. Pitkä maturiteetti kertoo suuresta korkoriskistä, joten luonnollisesti silloin suurin riski on juuri pitkän koron rahastoissa. Kehitys on vakaata, mutta pienellä riskillä ei saa hyvää tuottoa. Lyhyitä korkosijoituksia käytetäänkin usein rahan ”pysäköintipaikkana” odottamassa hankintoja tai parempaa sijoitushetkeä osakemarkkinoille. (Kallunki ym. 2007, 133, Sijoitusrahastot 2011.)

Rahastot ovat sidonnaisia markkinakorkoihin. Kun markkinakorot nousevat, korkorahastojen arvo laskee. Koska sijoitusten juoksuaika eli duraatio on rahamarkkinarahastoissa niin lyhyt, ei markkinakorkojen nousu vaikuta laskevasti lyhyen koron rahastoissa. (Sijoitusrahastot 2011.)

3.2.2 Osakerahastot

Osakerastoja on paljon erilaisia. Eri rahastot sijoittavat eri maihin ja mantereille, eri toimialojen yhtiöihin tai eri tyylillä. Osakerahastot sijoittavat vain osakkeisiin, jolloin myös riskit ovat suuremmat kuin esimerkiksi yhdistelmärahastoissa. Sijoittajan täytyy vain itse osata etsiä rahastoja, joihin tulee luottamaan vuodesta toiseen. Hyviä kauppvoja voi tehdä, vaikkei osakerahastojen hienouksia täysin ymmärtäisikään. (Möttölä 2008, 45–47.)

Osakerahastoissa tuotto voi olla parempaa, mutta kuukaudessa voi menettääkin monia prosentteja rahasto-osuuksista kuukauden aikana. Pitkällä aikavälillä osakkeiden arvon odotetaan kuitenkin nousevan. Osakemarkkinoita ei voi ennustaa, eikä kukaan tiedä, mi-

ten pitkää nousu- tai laskukausi kestää. Siksi osakerahastoihin suositellaan sijoitusajaksi mielellään yli viittä vuotta. Tuotto-odotus osakemarkkinoilla on 7-10 % vuodessa. (Möttölä 2008, 45–47.)

3.2.3 Yhdistelmärahastot

Yhdistelmärahastoissa on sekä osakkeita että korkopapereita, jotka täydentävät hyvin toisiaan. Osakkeilla on hyvä tuottopotentiali ja koroilla tasaisuus. Hyötynä on myös se, että osakkeet ja korkosijoitukset tuottavat hyvin talouden eri syklien vaiheissa. Yhdistelmärahastoissa riskit eivät ole suuret, mutta toisaalta eivät todella pienetkään. Yhdistelmärahastojen tuottotavoite on vuodessa noin 4-8 %. Sijoitusajaksi niissä suositellaan yli kahta vuotta. Yhdistelmärahastoissa allokaatio eli omaisuuslajien välinen tasapaino kertoo painotuksen. Yhdistelmärahastoissa sijoitusjakauma normaalitilanteessa on neutraaliallokaatio, jolloin 50 % on osakkeissa ja 50 % rahastoissa. (Möttölä 2008, 41–43.)

Yhdistelmärahastoja hoitaa salkunhoitaja, joka vaihtelee osakkeiden ja rahastojen välillä tasapainoa sen mukaan, mitä taloudessa tapahtuu. Jos osakemarkkinat laskevat, voi salkunhoitaja suojata osuudenomistajia siirtämällä rahaston varoja osakkeista korkoihin. Jos osakemarkkinat näyttävät sen sijaan nousevan, voi salkunhoitaja siirtää rahaston painopistettä osakkeisiin. Yhdistelmärahastoissa jotkut ovat todella pieniriskisiä ja toiset taas todella rohkeita ja suurempi riskisiä. Varovaisissa yhdistelmärahastoissa valtaosa pääomasta on korkomarkkinoilla ja rohkeissa yhdistelmärahastoissa lähes kaikki varat on osakkeissa. (Möttölä 2008, 42–43.)

3.3 Sijoitussuunnitelma ja sijoittajakuvan kartoitus

Kaiken sijoitustoiminnan pitäisi alkaa sijoitussuunnitelman laatimisesta, jossa määritellään millaiset sijoitustavoitteet henkilöllä on, sijoitusajan pituus, tuottotavoitteet sekä sijoituskohteet. Sijoitussuunnitelmassa tulee myös tunnistaa sijoittajan riskinsietokyky. Sijoitussuunnitelman tulisi perustua yksityishenkilöllä sijoittajan sen hetkiseen elämäntilanteeseen ja varallisuuden nykyiseen tilanteeseen: sijoittajan varat, velat, mikä on hä-

nen nettoarvonsa sekä tämän hetkinen ja tuleva kassavirta. (Anderson & Tuhkanen 2004, 15–17.)

Sijoittajan varallisuutta ovat esimerkiksi oma asunto, talletukset ja jo tehdyt sijoitukset. Velat taas kertovat, kuinka paljon henkilöllä on muun muassa asuntolainaa, korttivelkoja tai muita velkoja jäljellä. Nettovarallisuudella tarkoitetaan varojen ja velkojen erotuksen jälkeen jäävää osaa. Tulevaisuuden kassavirtaa ovat esimerkiksi tulojen ja menojen jäljelle jäävä säästö tai asunnon, kesämökin tai auton osto tai vaihto sekä perintö. (Anderson & Tuhkanen 2004, 22.)

Sijoitussuunnitelman voi tehdä joko itse tai sijoittajakuvan kartoituksen perusteella omassa pankissaan. Sijoittajakuvan kartoituksella selvitetään riskinotto- ja tavoitteet. Sijoittajakuvan kartoituksen avulla löydetään jokaiselle sopivat säästö- ja sijoituskohteet. (Osuuspankki 2011b.)

3.4 Sijoittajan riskinsietokyky

Kaikkein tärkein vaihe sijoituspäätöksen teossa on tunnistaa sijoittajan riskinsietokyky. Tämä tarkoittaa kykyä suhtautua mahdollisten riskien syntymiseen. Käsitteenä riski tarkoittaa sekä voiton että tappion mahdollisuutta, mutta sijoituksessa sillä ymmärretään usein vain tappion syntyminen. (Kallunki, Martikainen & Niemelä 2007, 23.)

Joillakin sijoittajilla riskinsietokyky on parempi kuin toisilla eli he kestävät sijoituksen arvon voimakkaitakin vaihteluja. Toiset sijoittajat saattavat huolestua jo pelkästään siitä, että sijoitetun varallisuuden arvo voi myös laskea alkuperäiseen sijoitukseen verrattuna. Jos haluaa tavoitella suurta tuottoa, on oltava valmis ottamaan myös suurempi riski. Vähäistä tuottoa tavoittelevan sijoittajan riskinsietokyky on sitä vastoin hieman huonompi. Jokaisella sijoittajalla riskinsietokyky on henkilökohtainen asia, ja on otettava vain sen verran riskiä tuottoja tavoitellessa, mitä oma riskinsietokyky antaa myöten. (Kallunki, Martikainen & Niemelä 2007, 23–24.)

3.5 Sijoituskohteen riski ja sen mittari

Sijoituspäätöstä tehdessä tulee tuotto-odotusten vertailussa ottaa huomioon tuotto-odotukseen sisältyvä riski. Tätä riskiä voi mitata yksinkertaisimmillaan tuoton kokonaisvaihtelulla eli niin sanotulla keskihajonnalla. Yleensä parhaiten tuottaneiden sijoituskohteiden keskihajonta ovat selkeästi suurempia kuin huonompaa tuottoa antaneiden sijoitusten keskihajonnat. Kuten jo kappaleessa ”riskinsietokyky” mainittiin, riski ei tarkoita pelkästään tappion, vaan myös voittojen mahdollisuutta. (Kallunki ym. 2007, 29–30.)

Jokaisella eri sijoitusmuodolla on omat riskinsä, jotka sijoittajan on tunnistettava ennen sijoituksen tekemistä itselleen. Järkevänä sijoittamisena voidaan pitää sijoitusta, jossa riski otetaan ainoastaan palkkiota vastaan eli palkkiona on tuoton suurempi mahdollisuus. Lyhyellä aikavälillä tuotto on kuitenkin epävarmaa. Mitä vähemmän riskiä on valmis ottamaan, sitä pienempiin tuottoihin on tyydyttävä. Joissakin tapauksissa, kuten määräaikaissa pankkitalletuksissa, tuotto on täysin varmaa. Sijoitetun summan lopputulos tiedetään jo etukäteen sentin tarkkuudella. (Anderson & Tuhkanen 2004, 36.)

Yksi riskin mittareista on volatilitteetti, joka kertoo arvopaperien tuottojen vaihtelun eli kokonaisriskin prosenttilukuina. Volatilitteetti mittaa markkinahintojen muutosherkkyyttä tietyltä ajanjaksolta, ja se kertoo laskijan odotuksen hintojen vaihtelussa. Vuotuisen volatilitteetin ollessa esimerkiksi 15, tulee vuoden kuluttua osakkeella todennäköisesti olemaan + tai – 15 prosenttia nykyisestä arvosta. Mitä suurempi sijoituksen kokonaisriski eli volatilitteetti on, sitä enemmän hinnat, korot tai kurssit muuttuvat. (Anderson & Ketonen 1997, 136.)

3.6 Sijoituskohteen tuotto

Sijoittamisessa pyritään luonnollisesti mahdollisimman suureen tuottoon. Sijoituskohteen tuotto muodostuu sijoituksen arvon noususta ja muista mahdollisista sijoittajalle kertyvistä tuloista. Esimerkiksi osakkeissa tuottoa syntyy osakkeen arvon noustessa ja mahdollisista osingoista. (Kallunki ym. 2007, 24–25.)

Eri sijoituskohteilla tuottoeroja on huomattavasti toisiinsa nähden, kuten taulukosta 1 nähdään. Tuottoerot näkyvät parhaiten tarkasteltaessa tuottoja pitkällä, vuosikymmenien pituisella ajanjaksolla. Pitkällä aikavälillä tarkasteltaessa voidaan huomata, että osakesijoitukset antavat huomattavasti paremman tuoton kuin korkosijoitukset, mutta samalla osakesijoituksen arvo vaihtelee paljon enemmän kuin korkosijoituksissa. Tämä tarkoittaa sitä, että osakesijoittamiseen liittyvä riski on huomattavasti suurempi kuin korkosijoituksen. Hyvä tuotto on korvausta sijoittajan ottamasta riskistä. (Kallunki ym. 2007, 24–29.)

Taulukko 1: Erialaisten sijoituskohteiden vertailu (Mukaillen Möttölä 2008, 17.)

Kohde	Tuotto- odotus/v	Riskit	Verotus	Eriyispiirteet
Pankkitili	0-5 %	Todella pieni talletus- suojan ansiosta.	Korko lähdeverollista (28 %)	Joustavuus vähäis- tä, koska sijoitusai- ka ennalta määrätty.
Sijoitus- ja eläkevakuu- tukset	4-10 %	Sijoitussidonnaisten vakuutusten riskit samat kuin sijoitusrahastoissa. Säästöt ovat kiinni pit- kään, ja keskeyttäminen on kallista.	Eläkevakuutusmaksuis- ta saa verovähennyk- sen. Nostot ovat verol- lisia. Kaupat vakuutuk- sen sisällä ovat verot- tomia. Myös sijoitus- vakuutuksessa on ve- roetuja.	Laaja valikoima. Kulut ovat korkeita, mutta veroedut lieventävät niiden haittoja.
Sijoitusra- hastot	3-10 %	Hyvin pienistä (lyhyen koron rahastot) kovaan (erikoisosakerahastot) Rahaston riski on aina pienempi kuin yksittäi- sen arvopaperin.	Myyntivoitot pääoma- verotettavia, tappiot ja kulut vähennyskelpoi- sia.	Laaja valikoima. Kulut pienet vakuu- tuksiin verrattuina. Kaupat mahdollisia päivän varoitusaikal- la.
Osakkeet	7-11 %	Yksittäisellä osakkeella suuri riski. Salkun ha- jauttaminen pienentää heiluntaa.	Myyntivoitot pääoma- verotettavia, tappiot ja kulut vähennyskelpoi- sia.	Suurten sijoitusten kulut pienemmät kuin rahastoissa.

4 Nuoret ja heidän elämäntilanteensa

Lastensuojelulain mukaan nuoriksi luokitellaan 18–20-vuotiaat henkilöt (Lastensuojelulaki 683/1983). Tässä tutkimuksessa nuorilla tarkoitetaan kuitenkin 18–24-vuotiaita opiskelijoita. Nuorten elämäntilanne on erilainen kuin vanhempien aikuisten. Mitä vanhemmasta nuoresta on kysymys, sitä enemmän hän yleensä myös rahaa kuluttaa. Monilla nuorilla kuluu enemmän rahaa henkilökohtaisiin menoihin kuin vanhemmilla. Nykyaikana kaikilla nuorilla on oltava oma tietokone, kännykkä ja muodikkaat vaatteet. Myös nuorten harrastukset ovat kallistuneet vuosien aikana huomattavasti. Yleensä nuoret opiskelevat, ja nykypäivänä töitäkin on melko vaikea saada. Tämän vuoksi rahan säästäminen ja sijoittaminen on hankalaa, lähes mahdotonta. (Jarasto & Sinervo 1999, 78–79.)

Nuorilla henkilöllä säästämisen aloittamiseen yleisimpiä syitä ovat oman asunnon hankkiminen, perheen perustaminen tai eläketurva. Oman asunnon hankkimisella voi jopa säästää vuokra-asunnon sijaan, ja kun aloittaa ajoissa säästämisen, voi perheen perustamisen edellytyksiä parantaa huomattavasti kun taloudellinen tilanne on kunnossa. Myös säästäminen eläkettä varten on järkevää aloittaa ajoissa, ja jo pienellä kuukausimaksulla pääsee hyvin alkuun. (Hultkrantz & Masalin 2007, 309.)

Ihmisen elämäntilanne vaikuttaa myös merkittävästi sijoittajan tavoitteisiin. Sijoittamisen aikahorisontti ja riskinsietohalu sekä -kyky ja sijoittamisen tuottotavoitteet poikkeavat esimerkiksi parikymppisellä ja 70-vuotiaalla lähes poikkeuksetta. Nuoremmilla henkilöillä on yleensä sijoittamisen tuottotavoitteet ja riskinsietohalu korkeammalla kuin vanhemmilla, mutta myös pienempi nettovarallisuus vaikuttaa sijoitussuunnitelman teossa huomattavasti. (Anderson & Tuhkanen 2004, 17.)

Ihmisiä voidaan säästämisen ja sijoittamisen osalta jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on varallisuuden kertyminen ikävuosien 20–54 välillä. Nuorille säästäjille ja sijoittajille osakesijoittamista suositellaan siksi, koska nuorilla on aikaa odottaa kauan ja osakkeiden tuottavuuden voidaan odottaa olevan paras. Myös nuorten hyvän riskinsietokyvyn ansiosta osakesijoittamista suositellaan. Ensimmäinen vaihe on hieman

ongelmallinen, koska nuoret ovat yleensä aktiivisia harrastamaan, perheen perustaminen, sekä lapsien ja asunnon hankkiminenkin ovat ajankohtaisia. Vaurastuminen voi tuntua aluksi vain haaveelta. Asuntolainan lyhentäminen on säästämistä siinä missä suora sijoittaminenkin. (Puttonen & Kivisaari 1998, 30.)

5 Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa nuorten säästämistä ja sijoittamista kyselytutkimuksen avulla. Tarkoituksena oli, että Joensuun Seudun Osuuspankki voisi mahdollisesti käyttää tutkimuksessa ilmenneitä asioita hyödyksi oman toiminnan kehittämiseen ja parantamiseen sekä kykyyn auttaa enemmän nuoria säästämässä ja sijoittamisessa.

Tutkimuskysymykset:

1. Millä tavoilla ja mihin tarkoitukseen nuoret säästävät?
2. Minkä ajan nuoret olisivat valmiita säästämään?
3. Mitä nuoret arvostavat valitessaan säästämisen vaihtoehtoja?
4. Sijoittavatko nuoret osakkeisiin / olisivatko he halukkaita sijoittamaan ja ovatko he tehneet sijoittajakuvan kartoituksen omassa pankissaan?
5. Saavatko nuoret tarpeeksi tietoa säästämisen ja sijoittamisen eri vaihtoehtoista omasta pankistaan, ja mistä muista kanavista he ovat saaneet tietoa?

6 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Tutkimus suoritettiin kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän mukaisesti. Kvantitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on todeta tosiasioita yleensä numeerisesti. Kvantitatiivisesta tutkimuksesta saadaan kuvailevia tuloksia, jotka selittävät, mitkä ovat ilmiössä esiin tu-

levat näkyvimmit käyttäytymismuodot, tapahtumat ja tottumukset. (Hirsjärvi ym. 2007, 134–135.) Tämä opinnäytetyö oli kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, koska kyselyn tuloksista saatiin laskettua numeerisia arvoja. Näistä arvoista saatiin päätelmä sille, mitkä ovat nuorten säästämässä ja sijoittamisessa näkyvimmit käyttäytymismuodot, tottumukset ja odotukset. Tutkimuksen toimeksiantajana toimi Joensuun Seudun Osuuspankki (liite 1).

Tutkimuksen aloittamiseksi tehtiin opinnäytetyösuunnitelma. Suunnitelman avulla osoitettiin työn aihe, mitä aiotaan tehdä ja miksi, ja kuinka siihen päästään ja kyetään. Suunnitelmassa tuotiin esille toteuttamistapojen lisäksi työn etenemisen kuvaus perusteluineen, aikataulu, teoreettinen viitekehys (määritellään kaikki se, mihin työ liittyy) ja oma pohdinta työn onnistumisesta ja jatkokehitysmahdollisuuksista. Tarvittava teoreettinen tieto hankittiin alan kirjallisuudesta sekä Internetistä.

Opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen suoritettiin varsinainen tutkimus. Tässä työssä se käsitti kyselytutkimuksen suorittamisen. Viimeisessä vaiheessa työn toteutuksesta kirjoitettiin opinnäytetyöraportti. Raportti koostui työn dokumentoinnista ja arvioinnista eli siitä käy ilmi mitä, miten ja miksi on tehty ja kuinka prosessi onnistui. Raportista tehtiin niin selkeä ja kattava, että lukija pystyy hahmottamaan koko tutkimuksen, vaikkei sitä varsinaisesti itse näkisikään. Raportin perusteella muu henkilö voisi tuottaa vastaavanlaisen tutkimuksen. (Vilkka & Airaksinen 2003, 57–58.)

7 Toteutus

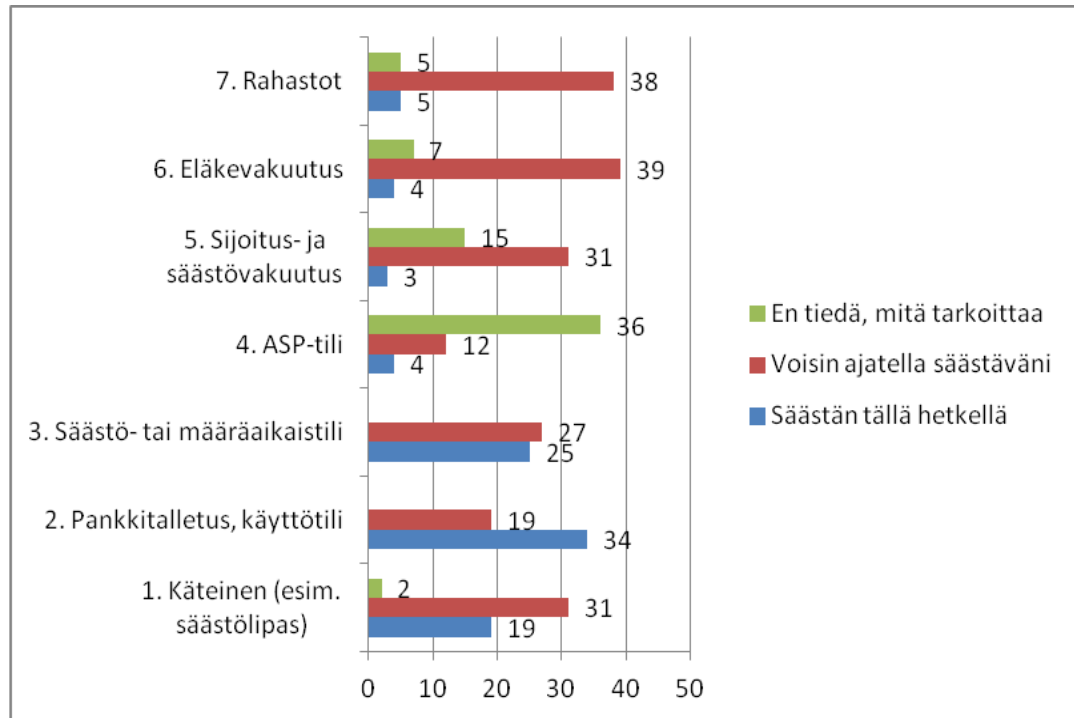
Tässä kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keräämistapana oli kyselylomake. Täten voidaankin puhua tässä tapauksessa kyselylomaketutkimuksesta. Kyselylomaketutkimuksessa vastaaja lukee itse kysymykset lomakkeesta ja vastaa niihin kirjallisesti. Tutkimuksen vakioimiseksi kaikilta vastaajilta kysytään samat asiat. (Vilkka 2005, 73–74.) Tutkimuksessa käytettävä kyselylomake löytyy liitteistä (liite 2).

Tutkimuksen perusjoukko on tutkimuksen kohderyhmä, jonka näkemyksiä ja mielipiteitä pyritään selvittämään. Tutkimuksen kyselylomakkeet kohdistetaan tietyille osalle perusjoukosta. Tätä tiettyä osaa kutsutaan otokseksi. Otos valitaan siten, että se kuvaa ja edustaa perusjoukkoa mahdollisimman hyvin. (Mäntyneva, Heinonen & Wrang 2008, 37).

Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä olivat 18–24-vuotiaat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa opiskelevat nuoret. Otos otettiin satunnaisotannalla Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Wärtsilän, Sirkkalan ja Tikkarinteen kampuksilta. Otoksiksi saatiin 55 henkilöä. Lomakkeiden tiedot analysoitiin Microsoft Office Excel -taulukko-ohjelman avulla. Tulokset analysoitiin 54 vastauslomakkeesta. Yksi vastaus jouduttiin hylkäämään sen puutteellisten vastausten vuoksi.

8 Tulokset

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa 1 on vertailtu sitä, miten hyvin nuoret tietävät, millaisia eri säästämisen/sijoittamismuotoja on olemassa ja kuinka moni säästää tällä hetkellä niihin, tai voisi ajatella säästävänsä tulevaisuudessa. Yleisempiä säästämisen muotoja ovat normaalille käyttötulille säästäminen ja käteisen rahan säästäminen esimerkiksi säästölippaaseen. 54 vastaajasta 34 säästää tällä hetkellä käyttötulille ja 19 vastaajaa säästää rahaa käteisenä ja pitää rahoja kotonaan. Myös säästö- ja määräaikaistilit ovat melko suosittuja säästämisen muotoja nuorten keskuudessa, sillä vastaajista lähes joka toinen, 25 nuorta, säästää tällä hetkellä säästö- tai määräaikaistilille.

Kuvio 1. Eri säästämisen-/sijoittamismuotojen tietämys ja tottumukset

Kuviosta 1 nähdään myös, että vastaajista vain 3 henkilöä säästää tällä hetkellä sijoitus- tai säästövakuutuksiin, 4 henkilöä ASP-tilille tai eläkevakuutukseen ja kyselyyn vastanneista 54:stä 5 säästää rahastoihin. Suurin osa nuorista tiesi melko hyvin, mitä eri säästämisen muodot tarkoittavat, mutta vastaajista 36 henkilöä ei tiennyt, mitä ASP-tili tarkoittaa. Sijoitus- ja säästövakuutus oli nuorille hieman tuntemattomampi säästämisen muoto, sillä vastaajista 15 ei tiennyt, mitä se tarkoittaa. Lisäksi vastaajista suurin osa, 39 henkilöä, voisi ajatella säästävänsä tulevaisuudessa eläkevakuutukseen ja 38 henkilöä rahastoihin. Vähiten vastaajista voisi ajatella säästävänsä ASP-tilille, vain 12 vastaajaa.

Kuvio 2. Minkä ajan nuoret olisivat valmiita säästämään.

Kuviosta 2 ilmenee, että 27 henkilöä eli puolet kyselyyn vastanneista olisi valmiita säästämään 3-10 vuotta. 13 nuorelle sopiva säästämisaika olisi 1-3 vuotta, mutta noin joka neljäs 54:stä eli 14 vastaajaa olisi valmis säästämään jopa yli 10 vuotta. Vastaajista kukaan ei halunnut säästää alle yhtä vuotta.

Alapuolella olevasta taulukosta 2 nähdään, että avokysymykseen vaihtoehto A:han ”jos säästät tällä hetkellä, niin mitä käyttötarkoitusta varten säästät” vastasi 42 vastaajaa. Näistä vastaajista suurin osa (10 henkilöä) vastasi asunto. Myös lomamatkaa, yleistä rahankäyttöä ja tulevaisuutta varten säästetään. Lisäksi kahdeksan 42 vastaajasta säästää niin sanotusti ”pahan päivän” varalle. Kolme vastaajaa mainitsi säästävänsä yleisesti isompia hankintoja varten.

Taulukko 2. Tämän hetken säästötarkoitus.

Säästötarkoitus	Vastaajien lukumäärä
Asunto	10
Pahan päivän varalle	8
Lomamatka	6
Yleinen rahankäyttö	8
Tulevaisuus	7
Isommat hankinnat	3

Seuraavalla sivulla olevasta taulukosta 3 voidaan todeta, että avokysymykseen vaihtoehto B:hen ”jos et säästä tällä hetkellä, niin mitä käyttötarkoitusta varten olisit valmis säästämään” vastasi 19 vastaajaa. Näistä puolet (9 henkilöä) olisivat valmiita

säästämään asuntoa varten. Myös yleisesti isompia hankintoja varten olisi valmis säästämään lähes puolet (8 henkilöä) vastaajista. Näiksi isommiksi hankinnoiksi vastaajat mainitsivat auton, veneen ja remontoinnit. Yksi vastaajista mainitsi säästämistarkoitukseksi eläkesäästämisen ja yksi sijoittamisen.

Taulukko 3. Tulevaisuuden säästätarkoitus.

Säästötarkoitus	Vastaajien lukumäärä
Asunto	9
Eläkesäästäminen	1
Isommat hankinnat (auto, vene, remontit)	8
Sijoittaminen	1

Taulukko 4. Mitä nuoret arvostavat eniten säästämismuotoa valitessa.

Tuottavuus	Helppous	Turvallisuus/riskittömyys	Sitoutumattomuus
38	16	44	7
70 %	30 %	81 %	13 %

Taulukossa 4 näkyy, että kaksi ominaisuutta, tuottavuus sekä turvallisuus/riskittömyys, ovat nuorten mielestä tärkeimmät ominaisuudet, joita he arvostavat säästämismuotoa valitessa. Kysymyksessä opastettiin vastaajia vastaamaan heille kahteen tärkeimpään ominaisuuteen, ja vastaajista yli 80 % eli 44 henkilöä piti turvallisuutta ja riskittömyyttä tärkeimpänä ominaisuutena säästämistuotetta valitessa. Vastaajista 38 arvostaa tuottavuutta ja lähes kolmannes eli 16 henkilöä piti myös helppoutta tärkeänä ominaisuutena. Vähiten vastaajista, vain 7 nuorta, oli sitä mieltä, että sitoutumattomuus on tärkeää.

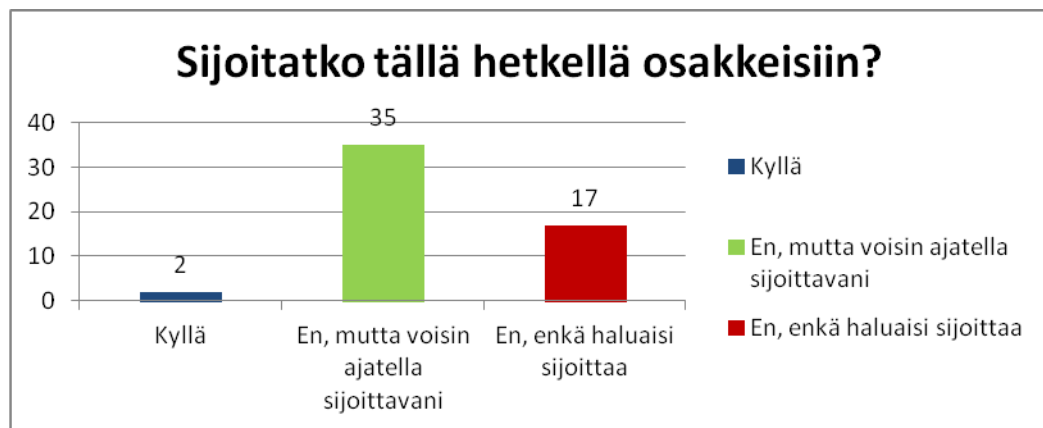
Taulukko 5. Tiedätkö, mitä osakesijoittaminen tarkoittaa.

Kyllä	50
	93 %
En	4
	7 %

Taulukossa 5 on kerrottu, tiesivätkö kyselyyn vastanneet, mitä osakesijoittaminen tarkoittaa. Kyselyyn vastanneista 50 nuorta, eli lähes kaikki, tiesivät, mitä

osakesijoittaminen tarkoittaa. Vain 4 vastaajaa vastasi kysymykseen, ettei tiedä, mitä osakesijoittaminen tarkoittaa.

Kuviosta 3 voidaan nähdä, että vain kaksi nuorta 54:stä kyselyyn vastaajasta sijoittaa tällä hetkellä osakkeisiin. Reilusti yli puolet vastaajista, 35 henkilöä 54:stä, oli sitä mieltä, että olisivat ehkä valmiita sijoittamaan osakkeisiin tulevaisuudessa. 17 vastaajaa 54:stä ei sijoita osakkeisiin tällä hetkellä, eikä haluaisi sijoittaa niihin tulevaisuudessakaan.

Kuvio 3. Sijoitatko tällä hetkellä osakkeisiin.

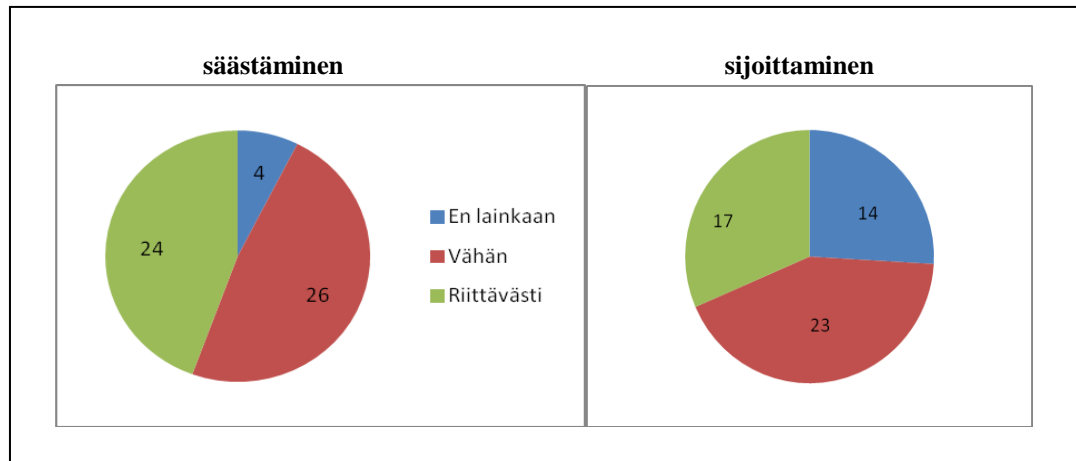
Taulukko 6. Oletko tehnyt sijoittajakuvan kartoituksen omassa pankissasi.

Kyllä	7
	13 %
En	47
	87 %

Taulukon 6 mukaan vain seitsemän 54 vastaajasta on tehnyt sijoittajakuvan kartoituksen omassa pankissaan. Lähes 90 prosenttia vastaajista ei siis ole tehnyt sijoittajakuvan kartoitusta.

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa 4 on esitetty, kuinka paljon nuoret ovat saaneet tietoa säästämisen ja sijoittamisen eri vaihtoehtoista omasta pankistaan. Säästämisen tuotteista vain 4 vastaajaa ei ollut saanut lainkaan tietoa säästämisen eri vaihtoehtoista, kun taas sijoittamisesta ei ollut saanut lainkaan tietoa 14 nuorta 54:stä. Riittävästi tietoa säästämisen vaihtoehtoista koki saavansa 24 kyselyyn vastannutta ja sijoittamisen

osalta riittävästi tietoa oli saanut 17 vastaajaa. Lähes puolet vastanneista, 26 henkilöä, oli saanut vain vähän tietoa omasta pankista säästämisen eri vaihtoehdoista. Myös sijoittamisen osalta vähän tietoa omasta pankista saaneita oli kyselyyn vastanneista paljon, 23 henkilöä.

Kuvio 4. Miten paljon nuoret ovat saaneet tietoa säästämisen ja sijoittamisen eri vaihtoehtoja omasta pankistaan.

Taulukko 7. Mistä muista kanavista olet saanut tietoa säästämisestä ja sijoittamisesta.

Internet	Lehdet / kirjat	Kaverit / tuttavat	Muu, mikä? (kirjoita)
40	13	26	4
74 %	24 %	48 %	7 %

Taulukossa 7 on kerrottu, mistä muista kanavista opiskelijat ovat saaneet tietoa säästämisestä kuin omasta pankistaan. Vastaajista 40 oli saanut tietoa Internetistä. Myös kaverit ja tuttavat ovat kertoneet paljon säästämisen ja sijoittamiseen liittyvistä asioista nuorille, sillä lähes puolet, 26 kyselyyn vastannutta, oli saanut tietoa kavereiltaan tai tuttaviltaan säästämisestä ja sijoittamisesta. Vastaajista 13 oli lukenut ja saanut tietoa säästämisestä ja sijoittamisesta liittyvistä asioista lehdistä tai kirjoista. Vastaajista 4 oli saanut säästämisestä ja sijoittamisesta muualta tietoa. 3 vastaajaa oli saanut säästämisestä ja sijoittamisesta tietoa koululta ja yksi vastanneista ilmoitti saaneensa tietoa vanhemmiltaan.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön toteutuminen onnistui odotetulla tavalla. Kyselyn suorittaminen onnistui aikataulun mukaisesti ja kokoon saatiin tarvittava määrä vastauksia. Vastaukset saatiin analysoitua Microsoft Office Excel -taulukko-ohjelmalla ja saaduista tuloksista saatiin tehtyä useita johtopäätöksiä.

9.1 Johtopäätökset

Johtopäätökseksi tuloksista voidaan todeta, että säästämisen ja sijoittamisen eri muodot ovat melko hyvin nuorten tiedossa. Heikoiten tiedetään ASP-tilistä, sijoitus- ja säästö- vakuutuksesta sekä eläkevakuutuksesta. Näin ollen pankin kannattaisi suunnata nuorille tietoa enemmän edellä mainituista säästämisen/sijoittamisen muodoista.

Suurin osa nuorista on valmis säästämään 3-10 vuotta. Eniten nuoret säästävät omaa asuntoa varten. Koska nuorten keskuudessa ASP-tilistä tietäminen on heikkoa, olisi pankin syytä markkinoida ASP-tiliä enemmän. ASP-tili olisi juuri oikea säästämisen muoto ensiasuntoa varten säästäville nuorille, koska se on tarkoitettu 18–30 -vuotiaille, siinä säästöajan tulisi olla vähintään kaksi vuotta ja myös korko ja tilin ehdot ovat paremmat kuin käyttö- tai määräaikaistileissä (Osuuspankki Intra 2011).

Nuorten keskuudessa valitessa säästämisvaihtoehtoja arvostetaan eniten tuottavuutta ja turvallisuutta/riskittömyyttä. Tämän vuoksi voidaan todeta, että nuorille kannattaisi mainostaa säästö- ja määräaikaistilejä, sillä ne ovat turvallisia ja riskittömiä (Hultkranz ym. 2007, 177–178). Tuottavuuden kannalta osakkeet olisivat potentiaalisin vaihtoehto nuorille, mutta niiden riskit ovat kuitenkin suuret. Toisaalta, mitä aikaisemmin osakesijoittamisen aloittaa, on aikaa odottaa kauan, ja osakkeiden tuottavuuden voidaan odottaa olevan paras. (Puttonen & Kivisaari 1998, 30.)

Tuloksista selvisi, että nuoret saavat melko hyvin tietoa omasta pankistaan säästämises- tä, mutta eivät sijoittamisesta. Nuoret eivät ole tehneet myöskään sijoittajakuvan kartoi-

tusta. Tästä voidaan päätellä, että pankin olisi hyvä jakaa enemmän tietoa nuorille myös sijoittamisesta ja mainostaa sijoittajakuvan kartoituksen tekemisen mahdollisuutta. Kun nuoret tekisivät sijoittajakuvan kartoituksen, olisi heidän helpompi valita juuri heille sopiva säästämisen tai sijoittamisen muoto (Osuuspankki 2011b).

Nuoret saavat eniten tietoa säästämisestä ja sijoittamisesta Internetistä. Myös kavereilta ja tuttavilta saadaan tietoa. Tämän vuoksi pankin kannattaakin suunnata markkinointinsa pitkälti Internetiin. Lisäksi pankin kannattaa pyrkiä solmimaan asiakkuuksia myös nuorten kanssa, jolloin markkinointi voidaan kohdistaa suoraan heihin.

9.2 Työn luotettavuus

Luotettavuuden arviointi perustuu siihen, onko työssä noudatettu sille asetettuja normeja ja arvoja, ja onko niihin päästy. Tutkimuksissa tulosten luotettavuus ja pätevyys voivat vaihdella, vaikka virheitä pyritäänkin välttämään. Tämän takia tehdyn tutkimuksen luotettavuutta pyritään arvioimaan jokaisessa tehdyssä tutkimuksessa. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida monilla erilaisilla mittaus- ja tutkimustavoilla. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin käytetään reliabiliteettiä ja validiteettiä käsitteitä (Eskola & Suoranta 2000, 208–222).

Kvantitatiivisessa opinnäytetyössä reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa saatujen tulosten tarkkuutta. Mittauksissa tai tutkimuksissa pyritään reliabiliteetin eli antamaan mahdollisimman luotettavia, muttei sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Työ on luotettava silloin, kun se on toistettava. Toistettavuus tarkoittaa sitä, että joku muu voi tehdä työn milloin ja missä tahansa ja saa siitä samanlaiset tulokset. Luotettavuuden varmistamiseksi koko tutkimuksen ajan on noudatettava tarkkuutta ja kriittisyyttä. Virheitä voi sattua missä tutkimuksen vaiheessa tahansa, esimerkiksi tietoja kerättyä tai tuloksia tulkittaessa. (Heikkilä 2002, 30, 187.) Validiteetti tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä eli sitä, että tutkimus on tehty perusteellisesti ja tulokset ovat oikeanlaisia. Validiteetti tarkoittaa siis sitä, että tutkimuksessa mitataan juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.)

Opinnäytetyön luotettavuuden varmistamiseksi teoritieto kerättiin eri kirjallisista lähteistä ja näitä eri lähteiden tietoa verrattiin keskenään. Tällä varmistettiin, ettei ristiriitaista tietoa tullut kirjoitetuksi. Nykyaikaisen tiedon varmistamiseksi pyrittiin käyttämään mahdollisimman tuoreita lähteitä ja julkaisuja. Nettilähteitä käytettäessä arvioitiin niiden luotettavuutta kriittisesti. Oppikirjoja vältettiin, sillä ne sisältävät yleensä moneen kertaan tulkittua tietoa eivätkä lähdeviitteet välttämättä ole täydellisiä. Kaikki teoritieto kirjoitettiin tekstiksi omin sanoin, joten plagiointiin ei syyllistytty. Käytetyt lähteet merkittiin opinnäytetyönohjeiden mukaisesti teoriakappaleiden yhteyteen sekä lähdeluetteloksi työn loppuun. (Mäkelä 1987, 180, 195.)

Tutkimuksessa käytettiin satunnaisotantaa. Tällä varmistettiin se, että Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Wärtsilän, Sirkkalan ja Tikkarinteen kampusten opiskelijoilla oli yhtä suuret mahdollisuudet sisältyä otokseen. Satunnaisotanta lisäsi tutkimuksen luotettavuutta myös siksi, että tutkija itse ei valikoinut henkilöitä otantaa varten. (Mäntyneva ym. 2008, 41.)

Kyselylomakkeesta tehtiin mahdollisimman luotettava keskittymällä kysymysten laadintaan. Kysymyksistä pyrittiin tekemään selkeitä. Epämääräisyyttä vältettiin, samoin kuin kaksoismerkityksiä. Kysymyksissä kysyttiin vain yhtä asiaa kerrallaan. Kysymyksistä pyrittiin tekemään lyhyitä ja spesifisiä, koska yleisellä tasolla olevaan kysymykseen sisältyy enemmän tulkinnan mahdollisuuksia kuin rajattuun kysymykseen. Kysymyksissä annettiin myös valittavaksi selkeä vaihtoehto eikä mielipidettä, koska on havaittu ihmisten vastaavan, vaikei heillä olisikaan kantaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 197–198.)

Kysymyslomakkeiden laadinnassa otettiin huomioon myös kysymysten määrä ja järjestyksensä lomakkeessa. Yleisimmät kysymykset laitettiin lomakkeen alkuun, kun taas spesifiset eli erityiset kysymykset lomakkeen loppuun. Lomakkeen alkuun sijoitettiin helppoja kysymyksiä ja vaikeammat kysymykset jätettiin viimeiseksi. Koska sanojen valinnalla ja käytöllä on suuri merkitys lomakkeen luotettavassa laadinnassa, alan ammattikieltä vältettiin, samoin kuin johdattelevia kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 198.)

Monivalintavaihtoehdot ovat parempia kuin ”samaa mieltä / eri mieltä” -väitteet, sillä samaa mieltä / eri mieltä -väittämiin ihmisillä on taipumus vastata vaihtoehto, jonka he

arvelevat olevan suotava vastaus. Monivalintakysymykset auttavat vastaajaa tunnistamaan asian ja tuottamaan vähemmän vaikeasti tulkittavia vastauksia kuin avoimet kysymykset. Monivalintakysymyksiä on myös helpompi käsitellä, analysoida ja vertailla tietokoneella. (Hirsjärvi ym. 2007, 196, 198.)

Joskus kyselylomakkeessa on käytettävä monivalintakysymysten lisäksi myös avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset antavat mahdollisuuden ilmaista itseään omin sanoin, ja ne mahdollistavat myös motivaation liittyvien seikkojen tunnistamisen. Lisäksi avoimet kysymykset auttavat monivalintakysymyksissä vastattujen poikkeavien vastausten tulkinnassa. (Hirsjärvi ym. 2007, 196.) Kysymyslomakkeeseen sisällytettiin yksi avoin kysymys.

Kysymysten laadinnan lisäksi kysymyslomakkeen luotettavuutta lisättiin tekemällä lomakkeesta ulkoasultaan siisti, selkeä ja helposti täytettävän näköinen. Lomakkeen alussa kerrottiin, mikä tutkimus on kyseessä ja mikä tutkimuksen tarkoitus on. Kysymyskohdassa avoimelle kysymykselle jätettiin riittävästi tilaa ja monivalintakysymyksiin ei laitettu liian montaa vastausvaihtoehtoa. Lomakkeen lopussa kerrottiin, mihin ja milloin lomake on palautettava, sekä kiitettiin vastaajaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 199.)

Tutkimuksen luotettavuutta parannettiin kyselylomakkeen esitestauksella. Esitestauksen eli niin kutsutun pilottitutkimuksen tarkoituksena on tarkistaa kysymysten sopivuus ja toimivuus tutkimusta varten, ja näin ollen tehdä varsinaisesta tutkimuksesta luotettavampi. Jos esitestauksessa huomataan, että jokin kysymys ei toimi, se on vaikeasti ymmärrettävä tai jokin olennainen kysymys puuttuu, voi sen korjata varsinaiseen tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 199.) Esitestauksessa ei huomattu kyselylomakkeessa olevan epäselvyyttä, joten mitään muutoksia ei tehty.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa olennaisesti tila, jossa kysely suoritetaan. Tämän vuoksi kyselyn suorituspaikoissa käytiin etukäteen ennen varsinaisen kyselyn järjestämistä, ja näin ollen otettiin huomioon mahdolliset häiriötekijät, kuten hälyäänet. (Vilka 2005, 112.) Kyselyä suoritettaessa tutkija itse oli paikalla, jossa kyselyä suoritettiin. Jos kyselyyn vastaajilla tuli ongelmia tai kysymyksiä kyselylomakkeeseen liittyen, tutkija oli selventämässä ja tarkentamassa niitä.

Kaikkien vastanneiden lomakkeet yhtä lukuun ottamatta käsiteltiin ja otettiin mukaan tuloksista tehtävään analysointiin. Yksi lomake hylättiin, sillä siinä oli vastattu vain puoliin kysymyksistä ja annettujen ohjeiden vastaisesti. Lomakkeita ei jätetty käsittelemättä, vaikka niissä oli ristiriitaisia vastauksia.

Kyselytutkimuksen vastaukset analysoitiin Microsoft Office Excel -ohjelmalla. Työssä ei käytetty SPSS-ohjelmaa, koska analysoitavien lomakkeiden määrä oli suhteellisen pieni. Excel-taulukko-ohjelmalla saatiin laskettua kaikki työssä tarvittavat suureet, joten senkin vuoksi Excel-taulukko-ohjelman käyttö oli perusteltua. Excel-taulukoihin lisätyt tulokset tarkistettiin moneen kertaan, jottei näppäilyvirheitä päässyt ilmenemään, eivätkä ne päässeet vaikuttamaan lopullisiin tuloksiin.

Opinnäytetyöraportti kirjoitettiin kokonaisuudessaan luotettavasti. Ennen opinnäytetyön jättämistä tarkistettavaksi sen luki läpi eri alan opiskelija. Tällä varmistettiin se, että työ oli kirjoitettu niin selkeästi, että myös muulla alalla työskentelevä sen ymmärtää. Myös äidinkielen opettaja luki työn läpi ja korjasi sen kieliasua.

9.3 Työn eettisyys

Tutkimuksen eettisyydessä otetaan huomioon tutkimuseettiset näkökulmat. Tutkimuksen eettiset näkökulmat voidaan jakaa kolmeen luokkaan. Näitä ovat tutkimusaiheen eettisyys (miksi juuri kyseisen ilmiön tutkiminen on perusteltua), tutkimusmenetelmien eettisyys (saadaanko tavoiteltava tieto aiotuilla aineistonkeruumenetelmillä) ja tutkimusaineiston analysoinnin ja raportoinnin eettisyys (analysointi niin, ettei tutkittavien oikeita nimiä ole näkyvissä, raportointi mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti, mutta tutkittavia suojelevasti). (Kuula 2006, 201–207.)

Tutkimuksen aihe oli eettisesti hyväksyttävä, koska se tuotti tietoa nuorten säästämisestä ja sijoittamisesta. Tätä tietoa Joensuun Seudun Osuuspankki voi hyödyntää kehittäessään palvelujaan ja markkinoidessaan tuotteitaan. Aihe oli eettisesti hyväksyttävä myös siksi, että se ei loukannut ketään. Täysin samanlaista tutkimusta ei ollut tehty aikaisemmin ja työ tehtiin Joensuun Seudun Osuuspankille, joten aiheen ideaa ei anastettu keneltäkään.

Tutkimusmenetelmä oli eettisesti hyväksyttävä, koska saadakseen tietoa nuorten säästämisestä ja sijoittamisesta oli tehtävä kysely. Kyselyn avulla saatiin helposti tietoa nuorten säästämisen ja sijoittamisen tottumuksista ja tulevaisuuden suunnitelmista. Kyselyn tuloksena saatiin konkreettisia lukuja ja määriä, jotka analysoitiin tilastollisesti, joten menetelmänä oli käytettävä kvantitatiivista tutkimusmenetelmää.

Tutkimuksen toteutus tehtiin eettisesti hyväksyttävästi. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun rehtorilta kysyttiin lupa kyselylomakkeiden jakamiseen kampuksilla. Kyselylomakkeissa ei kysytty vastaajien henkilötietoja ja lomakkeet kerättiin suljettuun palautelaatikkoon, joten vastaaja jäi tuntemattomaksi (Vilka 2005, 74). Vastaajia ei myöskään johdateltu vastaamaan kyselyyn tietyllä tavalla. Myös teoriatiedon hankinnassa noudatettiin eettisyyttä. Joensuun Seudun Osuuspankilta kysyttiin lupa Intra-Internetsivujen käyttämiseen tiedonlähteenä.

Myös raportointi tehtiin eettisyyttä noudattaen. Raportoinnissa oltiin rehellisiä. Mitään tuloksia ei vääristelty eikä johdateltu vääriin tutkimustuloksiin. Kaikki tulokset yhtä lukuun ottamatta otettiin huomioon raportoinnissa. Yksi kyselylomake jouduttiin hylkäämään, koska siinä oli vastattu vain puoliin kysymyksistä ja annettujen ohjeiden vastaisesti. Raportoinnissa pyrittiin siihen, että ei tuotu esille omaa näkökantaa tutkimuksen aiheeseen liittyen.

9.4 Oma oppimisprosessi

Opinnäytetyöprosessi opetti suorittamaan kvantitatiivisen tutkimuksen. Työ opetti, että tutkimuksen suorittamiseen kuuluu todella paljon erilaisia asioita. Prosessin myötä opittiin työskentelyn suunnittelua, kyselylomakkeen laatimista, kyselyn järjestämistä sekä tulosten analysoimista. Lisäksi työn tekemisen myötä opittiin tuntemaan paremmin säästämiseen ja sijoittamiseen liittyviä asioita.

Opinnäytetyön tekeminen opetti myös käyttämään erilaisia tiedonhankintatapoja ja tulkitsemaan eri lähteistä saatua materiaalia. Opinnäytetyö opetti suhtautumaan asioihin

kriittisesti ja eettisyyttä huomioiden. Lisäksi oppimista tapahtui vastuunottamisen ja it-senäisen työskentelyn osalta, sillä koko tutkimus tehtiin alusta alkaen itse.

9.5 Työn hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet

Joensuun Seudun Osuuspankki voi hyödyntää tehtyä tutkimusta esimerkiksi markkinoi-
dessaan säästämisen ja sijoittamisen tuotteitaan nuorille. Osuuspankki sai tutkimuksesta
tietoa nuorien säästämisen ja sijoittamisen tietämyksestä ja tottumuksista. Näiden tieto-
jen avulla pankki voi kehittää tuotteitaan nuorille sopiviksi.

Jatkokehitysmahdollisuutena tälle tutkimukselle on sen laajentaminen. Laajentaminen
voi käsittää tutkimuksen tekemisen suuremmalle vastaajajoukolle. Nyt tutkimus suori-
tettiin vain PKAMK-opiskelijoille, mutta perusjoukko (18–24-vuotiaat nuoret) käsittää
myös muiden koulujen opiskelijat sekä työttömät ja töissä olevat 18–24-vuotiaat. Tut-
kimuksen laajentaminen voitaisiin tehdä myös ottamalla kyselyyn mukaan enemmän
kysymyksiä liittyen säästämiseen ja sijoittamiseen. Lisäksi kyselyä voi laajentaa suorit-
tamalla kysely esimerkiksi vanhusväestölle ja vertailemalla nuorten ja vanhusten sijoit-
tamisen ja säästämisen tottumuksia ja toiveita keskenään.

Lähteet

- Anderson, N. & Ketonen, J. 1997. Sijoita Viisaasti. Helsinki: Verotieto Oy
- Anderson, N. & Tuhkanen, J. 2004. Järkevän sijoittamisen perusteet. Helsinki: Edita Prima.
- Elo, H. 2008. Osakesäästämisen opas aloittelevalle sijoittajalle. <http://www.sijoitus.org/sijoitusopas/osakesijoittaminen.php>. 18.10.2011.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, T. 2002. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita AB.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hultkrantz, J. & Masalin, B. 2007. Elämäsi rahat, joka kodin talousopas. Helsinki: Nemo.
- Hämäläinen, K. 2005. Sijoittajan käsikirja. Helsinki: Talentum.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1999. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kallunki, J-P., Martikainen, M. & Niemelä, J. 2007. Ammattimainen sijoittaminen. Helsinki: Talentum.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka, Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lastensuojelulaki 683/1983.
- Mäkelä, K. 1987. Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka. Helsinki: Tammi.
- Mäntyneva, M., Heinonen, J. & Wrangle, K. 2008. Markkinointitutkimus. Helsinki: WSOY.
- Möttölä, M. 2008. Rahaa rahastoilla. Helsinki: HS kirjat.
- Osuuspankki. Intra. 2011. <http://opinet.op.fi/opinet?cid=120492929>. 30.8.2011.
- Osuuspankki. 2011a. <https://www.op.fi/media/liitteet?cid=151530669>. 1.11.2011.
- Osuuspankki. 2011b. <https://www.op.fi/op/henkiliasiakkaat/saastot-ja-sijoitukset>, 26.10.2011.
- Puttonen, V. & Kivisaari, T. 1998. Vaurastuminen, Varteen otettava vaihtoehto. Juva: WSOY.
- Sijoitusrahastot. 2011. <http://sijoitusrahastot.org/rahastot/rahastotyypit/korkorahastot/>. 13.10.2011.
- Vilkkä, H. 2005 Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Kyselylomake

Tämä kysely tehdään opinnäytetyönä Joensuun Seudun Osuuspankille. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa 18–24-vuotiaiden nuorten opiskelijoiden säästämisen ja sijoittamisen tietämystä ja tottumuksia. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

KYSELYLOMAKE SÄÄSTÄMISESTÄ JA SIOITTAMISESTA

Vastaa kysymyksiin numero 1-2 ja 4-10 rastittamalla sinulle sopiva vaihtoehto. Vastaa kysymykseen numero 3 vain kohtaan A) tai B) kirjoittamalla sinulle sopivat vaihtoehdot.

SÄÄSTÄMINEN JA SIOITTAMINEN**1. Säästämisen tietämys ja tottumukset (voit rastittaa useamman vaihtoehdon)**

Säästämisen/sijoittamisen muoto	Säästän tällä hetkellä	Voisin ajatella säästäväni	En tiedä, mitä tarkoittaa
1. Käteinen (esim. säästölipas)			
2. Pankkitalletus, käyttötili			
3. Säästö- tai määräaikaistili			
4. ASP-tili			
5. Sijoitus- ja säästövakuutus			
6. Eläkevakuutus			
7. Rahastot			

2. Minkä ajan olisit valmis säästämään?

Alle 1 v.	1-3 v.	3-10 v.	Yli 10 v.

Kyselylomake

3. A) Jos säästät tällä hetkellä, niin mitä käyttötarkoitusta varten säästät?

B) Jos et säästä tällä hetkellä, niin mitä käyttötarkoitusta varten olisit valmis säästämään?

4. Mitä arvostat / arvostaisit valitessasi säästämismahdollisuuksia? (valitse 2 tärkeintä)

Tuottavuus	Helppous	Turvallisuus/riskittömyys	Sitoutumattomuus

5. Miten paljon olet saanut tietoa säästämisen eri vaihtoehdoista omasta pankistasi?

En lainkaan	Vähän	Riittävästi

6. Mistä muista kanavista olet saanut tietoa säästämisestä ja sijoittamisesta?

Internet	Lehdet / kirjat	Kaverit / tuttavat	Muu, mikä? (kirjoita)

7. Tiedätkö, mitä osakesijoittaminen tarkoittaa?

Kyllä

En

Kyselylomake**8. Sijoitatko tällä hetkellä osakkeisiin?**Kyllä En, mutta voisin ajatella sijoittavani En, enkä haluaisi sijoittaa **9. Kuinka paljon olet saanut tietoa sijoittamisesta omasta pankistasi?**

En lainkaan	Vähän	Riittävästi

10. Oletko tehnyt sijoittajakuvan kartoituksen omassa pankissasi?Kyllä En **KIITOS VASTAUKSESTASI!**

Olisitko ystävällinen ja palauttaisit täytetyn kyselylomakkeen palautuslaatikkoon.